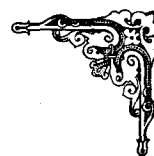

- 14 Північна війна та її наслідки для України Збірник статей.-Полтава.-1992.-46 с.; Вип. 2.-Полтава, 1993.-101 с.; Вип. 3.-Полтава.-1994.-67 с.
- 15 Релігійна традиція в духовному відродженні України. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції.-Полтава,1992.-190 с.; Православ'я і культура, історія та сучасність. Матеріали всеукраїнської наукової конференції 16-18 червня 1991 року.-Полтава, 1994.-213 с.; Християнство і культура: історія, традиції, сучасність.-Полтава, 1998.-182 с.
- 16 100-річчя Полтавського краєзнавчого музею. Матеріали ювілейної наукової конференції.-Ч. 3.-Краєзнавство Полтавщини.-Полтава.-1991.-72 с.; Видання Полтавського краєзнавчого музею за 100 років. Бібліографічний покажчик.-Полтава.-1991.-64 с.
- 17 Архівний збірник на посвяту 90-річчю Полтавської вченої Архівної Комісії.-Полтава,1993.-254 с.
- 18 Голодомор 1932-1933 років на Полтавщині. До 60-річчя трагедії. Матеріали наукової конференції.-Полтава.-1993.-79 с.
- 19 Лобурець В.Є. Полтавський державний педагогічний інститут ім.В.Г.Короленка (нарис історії).-Полтава,1994.-24 с.; Історія Полтавського педагогічного інституту в особах. Матеріали конференції, присвяченої 80-річному ювілею інституту.-Полтава.-1995.-172 с.
- 20 Тезиси докладов III Гоголевских чтений.-Полтава.-1990.-148 с.
- 21 Актуальні проблеми дослідження філософської культури східних слов'ян XI-XVIII ст. Матеріали VIII Міжнародної конференції, присвяченої 270-літтю від дня народження Г.С.Сковороди.-Полтава, 1993.-126 с.; Г.С.Сковорода і сучасність. Матеріали наукової конференції, присвяченої 200-річчю з дня смерті філософа.-Полтава, 1994.-80 с.
- 22 Спадщина Котляревського в українському і світовому культурному контексті. Матеріали наукової конференції до 225-річчя з дня народження І.П.Котляревського. Полтава, 1994.-55
- 23 Полтавська петлюріана. Матеріали других петлюрівських читань 15 серпня 1993 р.-Полтава.-1993.-96 с.
- 24 Тези доповідей і повідомлень Другої Полтавської наукової конференції з історичного краєзнавства.-Полтава.-1991.-131 с.
- 25 Третя Полтавська наукова конференція з історичного краєзнавства. Матеріали.-Полтава, 1994.-283с.
- 26 Велика Вітчизняна війна в пам'яні народній. Матеріали конференції до 50-річчя Перемоги.-Полтава, 1995.-48 с.
- 27 Видатний державотворець України. Матеріали конференції до 400-річчя з дня народження Б.Хмельницького.-Полтава, 1995.-69с. с.
- 28 Безсмертя подвигу народу. Матеріали наукової конференції до 55-річчя з дня початку Великої Вітчизняної війни.-Полтава,1996.-65с. с.
- 29 Державотворець і літописець України. Матеріали наукової конференції до 130-річчя з дня народження М.С.Грушевського.-Полтава, 1996.- 60 с. .
- 30 Голод 1946-1947 років на Полтавщині (до п'ятдесятиріччя трагедії). Матеріали і документи.-Полтава.-1996.-140 с.
- 31 Актуальні питання дослідження вітчизняної історії та методики її навчання. До першої річниці з дня прийняття Конституції України. Збірник наукових статей.-Полтава, 1997.-126 с.
- 32 Пам'яті Л.В.Падалки (1859-1927). Збірник наукових праць.-Полтава, 1997.-96 с.

ОГЛЯД ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 1920 -х рр.

Проаналізувавши основні напрямки в дослідженні рідного краю в 20-х роках, наукові та практичні результати цієї роботи, можна цілком очевидно твердити, що досліджуваний період став одним з найважливіших етапів в розвитку українського краєзнавства. Саме в цей період були закладені науково-методичні та організаційні основи краєзнавчої роботи, підготовлені провідні фахівці в даній галузі знань, створені численні науково-дослідні установи краєзнавчого профілю, громадські об'єднання краєзнавців-аматорів. Подібний стан справ дав підставу ряду провідних дослідників (П.Трощинський, Є.Скляренко, та ін.) вважати період 20-х початку 30-х років "золотим часом" українського краєзнавства¹.

Своєрідним науково-методичним та організаційним центром краєзнавчої роботи в Україні стала Всеукраїнська Академія наук (ВУАН)². Створені в її структурі на початку 20-х років Київська, Харківська, Одеська комісії краєзнавства зуміли не лише згуртувати навколо себе кращі наукові та творчі сили, а й вперше розпочали систематичні наукові дослідження³.

Вагомий внесок в розвиток історичного краєзнавства зробили історичні комісії ВУАН. Так, наприклад, Комісія по складанню історико-географічного словника зусиллями своїх штатних і позаштатних працівників розробила наукові програми, які певною мірою використовувались дослідниками регіональної істо-

рії в 50-80-х роках. Необхідно також відзначити, що Комісії порайонного вивчення України в своїй повсякденній діяльності теж спиралися на місцевий краєзнавчий актив, широку та розгалужену мережу членів-кореспондентів. Подібне єднання фахівців і аматорів, їх плідну співпрацю на ниві краєзнавства М.С.Грушевський обґрунтовано вважав "живильним джерелом" історичної науки⁴.

На основі реального поєднання наукових і громадських форм дослідження краєзнавства працювали історичні кафедри інститутів народної освіти (ІНО). Спираючись на значний науковий потенціал, вони розробляли актуальні проблеми регіональної історії, спрямовували роботу студентських краєзнавчих осередків, інших профільних громадських організацій. З кафедрами при ІНО нерозривно пов'язана діяльність таких відомих дослідників історії України, як Д.Багалій, В.Пархоменко, М.Петровський, М.Слабченко, Д.Яворницький та багатьох інших⁵.

Новим кроком вперед в становленні наукових і громадських форм дослідження регіонів стало утворення в 1925 році в системі ІНО спеціальних наукових кафедр краєзнавства. Цінний досвід організації їх роботи мали, зокрема, Полтавський та Луганський ІНО. Методична документація останніх може служити корисним посібником в процесі організації краєзнавчої роботи у вищих учбових закладах на сучасному етапі⁶.

В контексті вивчення проблем історичного краєзнавства, узагальнення набутого досвіду, велике значення має також діяльність наукових товариств при ВУАН, які працювали в самому нерозривному зв'язку з академічними установами. Високим авторитетом далеко за межами республіки користувалися Харківське, Полтавське, Одеське, Катеринославське, Чернігівське, Ніжинське, Кам'янець-Подільське товариства при ВУАН.

Досить плідно та цілеспрямовано працювали утворені безпосередньо на місцях кабінети краєзнавства. Першою такою установою став Кабінет по вивченню Поділля, заснований при Вінницькій філії Всенародної бібліотеки України. Останній виконував відповідальні завдання по згуртуванню місцевих наукових сил, розробці питань краєзнавчої бібліографії, популяризації історичних і природних знань, виданню відповідної літератури⁷. Аналогічні кабінети існували в Умані, Черкасах, Миколаєві.

Цінний досвід організації історико-краєзнавчої роботи було набуто на Чернігівщині, де функціонував Інститут краєзнавства. Тим самим вдалося уникнути розпорошення краєзнавчих сил, сконцентрувати їх зусилля на розв'язання найбільш невідкладних завдань в галузі вивчення, історії, економіки, культури краю. На жаль, корисне починання чернігівсь-

ких краєзнавців не знайшло свого динамічного розвитку, в першу чергу, внаслідок обмеженості місцевого бюджету, з якого велося фінансування заходів по дослідженню Чернігівщини⁸.

Становлення історичного краєзнавства, розгортання масового за своїм характером краєзнавчого руху в 20-х на початку 30-х років в Україні нерозривно пов'язане з діяльністю музейних закладів республіки. При відсутності в округах та районах академічних установ, вузів інших дослідницьких структур, саме вони переймали на себе функції організації та координації краєзнавчої роботи в межах окремих регіонів⁹.

Таким чином, наукова інтелігенція як в центрі, так і на місцях виступила ініціатором і основною рушійною силою формування самих різноманітних організаційних форм дослідження рідного краю. Вона також одноосійно виступила за об'єднання всіх краєзнавчих організацій республіки під егідою Українського комітету краєзнавства (УКК). Останній був обраний на Першій Всеукраїнській краєзнавчій нараді в травні 1925 року. До складу УКК в різний час входили академіки Д.І.Багалій, М.Яворський, Д.Яворницький, відомі вчені М.Криворотченко, П.Ковалевський та інші¹⁰.

В процесі роботи науково-дослідницьких установ, громадських організацій краєзнавчого профілю їх тісної взаємодії постійно вдосконалювались форми і методи вивчення рідного краю, окреслювались найбільш пріоритетні напрямки досліджень. Як свідчила практика, глибоке зацікавлення дослідників регіональної історії, краєзнавців-аматорів викликали теми, пов'язані з різними етапами формування української державності, українським середньовіччям, історією козаччини тощо. В центрі уваги були також проблеми етнографії, фольклористики українського народу¹¹.

Разом з тим в другій половині 20-х років в плани наукових установ, товариств, гуртків все частіше входять теми, пов'язані з виробничим вивченням регіонів, розміщенням продуктивних сил, формуванням нової соціальної психології¹². Подібне спрямування краєзнавчих студій, їх наближення до практики соціального будівництва йшло, як правило, за рахунок осмислення історичного минулого окремих регіонів, порушувало комплексний характер регіональних досліджень.

На рубежі 20-х-30-х років суттєвих змін зазнала організаційна структура краєзнавчих досліджень. Під тиском вищого політичного керівництва, вищих органів державної влади та державного управління, місцевих партійних та радянських органів переважна більшість краєзнавчих організацій припиняють свою діяльність. Останні в документах того часу, на шпальтах періодичної преси все більше характеризуються як "класово ворожі", ототожуються з "ідеалізацією патріархальщини",

проявами "націоналістичних тенденцій". Демократичний за своїм характером, глибоко національний за своїм змістом краєзнавчий рух входив у протиріччя з все міцніючою та поглинаючою тоталітарною системою. Згодом

на його натхненників та учасників чекав жорстокий вирок...¹³

В.П. Коцук, А.Ю. Теодорович

- 1 П.Т.Тронько, Скляренко Є.М. Основні підсумки і дальші завдання історико-краєзнавчих досліджень//Український історичний журнал.-1979.-№11.-С. 51-61.
- 2 Санцевич А.В., Комаренко Н.В. Развитие исторической науки в Академии наук Украинской ССР.-Киев? 1986.
- 3 Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України).-Ф. 166, оп. 3, спр. 419.-Арк. 35: Інститут рукописів Національної бібліотеки України (ІР НБУ).-Ф.Х, спр. 1685.-Арк. 1-12; там само.-Спр. 2807.-Арк. 19; Апанович Є.М. Комиссия истории Киева Академии наук УССР //Киев в фондах ЦНБ АН УССР.-К., 1984.-С. 161.
- 4 Київ та його околиця в історії та пам'ятках під ред. М.С.Грушевського.-К., 1926.-С. 19.
- 5 О деятельности научного комитета Наркомпроса и научных учреждений и организаций Украины (1921-23 гг.).-К., 1923.
Записки Вінницького українського пед. технікуму.-Т. 1.-Вінниця.-1929.-С. 75-105, 107-112.
Записки Дніпропетровського ІНО.-Житомир.-1926.-Кн. 1.-С. 1-97.
- Толстов П. Студенчество и краеведение.-Т.-1930; та інші.
- 6 Тронько П.Т. Досвід і проблеми історичного краєзнавства в навчальних закладах//Проблеми вивчення краєзнавства у вищій школі.-Кіровоград, 1990.-С. 4.
- 7 Заремба С.З. Краєзнавча діяльність наукових товариств на Україні в 20-30-х роках//IV Республіканська наукова конференція з історичного краєзнавства.-К., 1990.-С. 34.
- 8 Вінницька філія ВБУ при Українській Академії наук. Кабінет виучування Поділля. Вип. 15. Звідомлення ВФ ВБУ та Кабінету виучування Поділля з 1.Х.26 до 1.Х. 27.-К., 1927.
- 9 Краеведные учреждения СССР.-Ленинград.-1925.
- 10 ЦДАВО України.-Ф. 166, оп. 3, спр. 406.-Арк. 16; там само.-Арк. 18.
Звідомлення ВУАН у Києві за 1925 рік.-К., 1926.
- 11 Петров В. Місце фольклору в краєзнавстві.-К.-1926.
- 12 Скляренко Є.М. История фабрик и заводов УССР.-К.-1986.
- 13 Репресоване краєзнавство (20-30 роки).-К., 1991.

КРАЄЗНАВСТВО ХМЕЛЬНИЧЧИНИ: ПОШУКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Обласна організація Всеукраїнської спілки краєзнавців, незважаючи на скруту, живе і діє, продовжує нелегку пошукову та дослідницьку роботу з вивчення історії, культури та етнографії краю, створення об'єктивної історії Хмельниччини.

Останнім часом в області завершено роботу щодо видання 10-ти томної історико-меморіальної "Книги Пам'яті". Розпочато роботу з створення документальної книги "Реабілітовані історією", метою якої є висвітлення трагічних сторінок, зумовлених політичними репресіями, повернення народів чесних імен громадян, знищених тоталітарним режимом. Продовжується створення описів населених пунктів, окремих колективів, життєписів видатних земляків тощо.

Відбулися науково-краєзнавча конференція "Дунаєвщина очима дослідників і свідків історичних подій", Всеукраїнська наукова історико-краєзнавча конференція "Велика Во-

линь", присвячена 470-річчю від дня народження князя К.В.Острозького, Всеукраїнська наукова історико-краєзнавча конференція "Хмельниччина: роки становлення та поступу (1937-1997 рр.)", Всеукраїнська науково-практична конференція "Підприємство на Хмельниччині: Історія і сучасність", Всеукраїнська історико-краєзнавча конференція "Поділля і Південно-Східна Волинь в роки Визвольної війни українського народу середини XVII століття".

Організаторами краєзнавчої діяльності є вчені наших вузів. Серед них: Баженов Л., Винокур І., Войнаренко М., Григоренко М., Гавришук А., Журко О., Завальнюк О. Копилов А., Прокопчук В., Петров М., Рибак І., Степанков В., Слободянюк П. Сесак І., Суrowий А., Струманський В., Смоленюк П., Сілін Р., Співачук В., Філінюк А., Якубовський В.

Активно працюють щодо дослідження історії нашого краю вчені Тронько П., Мицик Ю. (Київ), Скавронський П. і Костриця М.